

БОГАТСТВО ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА ОПШТИНЕ РАШКА

КВ НОВОСТИ

БОГАТСТВО ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА ОПШТИНЕ РАШКА

Рашка се, као уосталом и друге локалне самоуправе у Србији, налази на раскршћу пред изазовима и изборима како ускладити потребу за већим и ефикаснијим економским развојем који подразумева одговорно коришћење природних потенцијала и ресурса, са потребом њиховог одрживог коришћења. Одрживост примарно подразумева склад, меру између могућности које, на

одређеној територији-пределу нуде природни и други потенцијали и потреба актуелне, одговорне, популације која, тренутно, настањује тај простор, за њеним економским напретком уз максимално уважавање чињенице да су природна добра и простори нешто што једнаким правом припада и долазећим генерацијама. Нераскидиви сегмент природног наслеђа на одређеном простору чине и елементи културног наслеђа, материјална и нематеријална културна добра, настала умешношћу и радом предходних генерација које су, некада, пре нас садашњих, баштиниле одређени простор. Материјална и нематеријална културна добра пак чине битну карику, сегмент днк-а идентитета житеља који настањују одређене пределе-регије учвршћујући вековне везе предела и људи на њему. Отуда стална, некада подсвесна и несистематизована, људска понашања усмерена на какво такво очување културних добара тих „сегмената днк-а наших регионалних идентитета“. Отуда велики значај који та културна ,материјална и нематеријална, добра имају не само за тумачење наше прошлости него и за правилно распознавање наговештаја наше будућности на одређеном простору. Тим је важније да, упркос тренутним, расположивим, материјалним могућностима једне заједнице, њене културне елите и њено привредно и политичко руководство непрестано указују на значај очувања непокретних културних добара не дозвољавајући да она буду заборављена и људским активностима девастирана, посебно не у трци за, тренутно значајним а дугорочно ефемерним, профитом! Уосталом одговорно и одрживо управљање једне генерације неким простором подразумева ,између осталог, и одговорно понашање према непокретним културним добрима која, данас у савременом свету, знају бити итекако значајан замајак туристичких привредних активности и извор лепих прихода за локално становништво.

Отуда се потреба за перманентном едукацијом локалног становништва о природним и културним вредностима подручја, као и о условима за одрживо коришћење тих вредности, намеће као нешто што би требало да је обавезна активност одговорних управљача једном локалном заједницом. Наравно уз, перманентну, организовану стручну и материјалну подршку виших нивоа власти, читајте слободно државе као кровне заједнице на одређеној територији, како у спровођењу едукације становништва кроз систем образовања тако и у заштити и очувању материјалних и нематеријалних културних добара. Покушаћемо да, говорећи кроз медијске садржаје пројекта „Богатство градитељског наслеђа општине Рашка”, о тренутном статусу неких од непокретних културних добара на територији општине Рашка, осветлимо понашање најодговорних у локалној заједници али и понашање житеља те, локалне, заједнице према нечему што их окружује, што спада у категорију непокретних културних добара , а чијег значења и значаја они, њима најближи, често нису довољно свесни.

Пише: Зоран Николић

КВ **НОВОСТИ**
On line

Овај текст је један од садржаја медијског пројекта „Богатство традиционалног наслеђа општине Рашка" која спроводи „КВ Новости-он лине" а која је подржала општина Рашка. Ставови изнети у тексту су искључива одговорност „КВ Новости-он лине" и ни на који начин не представљају ставове и мишљења општине Рашка.

РАШКА ИМА КУЛТУРНА ДОБРА НАЦИОНАЛНОГ ЗНАЧАЈА

Општина Рашка има велики број, регистрованих, непокретних културних добара на својој територији. Та добра, на свој начин, сведоче о значајним дOMETИМА становништва, не само у области градитељства, већ и о културном, историјском и економском развоју у дугом временском периоду, од праисторије до данашњег доба. Сва та регистрована, непокретна културна добра, разврстана у одређене групе (Споменици, Спомен чесме и Споме плоче, Археолошки локалитети, Стамбено-пословни објекти-варошке куће, Објекти индустријског наслеђа, Објекти народног градитељства и стара гробља, Немачки бункери поред железничке пруге) евидентирана су према подацима надлежног Завода за заштиту споменика културе Краљево. Њихов списак, а реч је о више од стотину објеката, је саставни део документа Стратешка процена утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину. Наравно да нису сва та непокретна културна добра једнаког значаја нити су пак сва у истом стању заштите. Уосталом њихово разврставање па дакле и ниво припадајуће им заштите дефинисан је нормативним актима различитог ниво међу којима је свакако најважнији Закон о културним добрима из 2011 године као и низ других, подзаконских аката, међу којима су најважније различите Одлуке о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја. У централном регистру Републичког завода за заштиту споменика културе тренутно је, на територији Србије, уписано 2536 непокретних културних добара, од тога 2192 споменика културе, 77 просторно културно-историјских целина, 191 археолошких налазишта и 77 знаменитих места. Категорисаних непокретних културних добара има 782 од чега 200 од изузетног значаја а 582 од великог значаја. Међу непокретним културним добрима од изузетног значаја налази се 155 споменика културе, 11 просторно културно-историјских целина, 18 археолошких налазишта и 16 знаменитих места, а међу непокретним културним добрима од великог значаја 512 споменика културе, 28 просторно културно-историјских целина, 25 археолошких налазишта и 17 знаменитих места. Од категорисаних непокретних културних добара у Листу светске културне и природне баштине Унеска први је уписан споменички комплекс Стари Рас

са Сопоћанима 1979. године, затим манастир Студеница 1986, следе манастир Дечани 2004, манастири Грачаница и Пећка Патријаршија и црква Богородица Љевишка у Призрену 2006, као и археолошко налазиште Гамзиград / Ромулијана 2007. На националном списку непокретних културних добара од изузетног значаја са територије општине Рашка налази се манастир Градац а на списку од 630 непокретних културних добара од великог значаја са територије општине Рашка налазе се манастири Стара и Нова Павлица, цркве Светог Николе у Шумнику и Баљевцу и манастир Кончулић. У Регистру територијално надлежног Завода за заштиту споменика културе из Краљева, под различитим видовима заштите, поред већ поменутих непокретних културних добара на националном нивоу налазе се још и: црква Свете Петке у Трнави, стара кућа у Градцу (кућа Радомира Вујанца), Курсулића кућа, средњовековни град Брвеник са црквом посвећеном Светом Николи, старо и ново купатило у Јошаничкој Бањи и археолошки локалитет Зајачак у Кремићима.

Пише: Зоран Николић

КВ *НОВОСТИ*
On line

Овај текст је један од садржаја медијског пројекта „Богатство градитељског наслеђа општине Рашка“ кога спроводе „КВ Новости-он лине“ а кога је подржала општина Рашка. Ставови изнети у тексту су искључива одговорност „КВ Новости-он лине“ и ни на који начин не представљају ставове и мишљења општине Рашка.

ГРАДАЦ - НАЈРОМАНТИЧНИЈА ПРИЧА СРПСКОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА!

О значају манастира Града за нашу културну баштину на свој начин сведочи и чињеница да је он, још пре седамдесет година, проглашен културним добром од великог значаја. Решење о стављању под заштиту државе заједно са његовом непосредном околином манастира Градац код Рашке број 423/47 од 25. октобра 1947. године донето од стране Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС да би, три деценије касније, то било и потврђено Одлуком о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја манастир Градац утврђен је за непокретно културно добро-споменик културе од изузетног значаја (Службени гласник СРС, бр. 14/79). Завод за заштиту и научно проучавање споменика културе Србије организовао је 1948. и 1949. године конзерваторске радове у манастиру. Зидови цркве су конзервирани, дотрајали делови кровне конструкције замењени су новим деловима, простор западно од цркве ослобођен је од наноса земље и извршено је пошумљавање. Археолошка ископавања су започела 1962. године, а годину дана касније урађен је и усвојен главни пројекат за обнову цркве, која је трајала до 1975. године. Цркви су дограђени сви делови који су недостајали: сводови, тамбур, купола, аркадни фризови, прозори са мермерним оквирима и украсима, кровни покривач, олтарска преграда, два свећњака и плочник. Године 1982. почела је изградња конака на старим темељима, у којем сада живи градачко сестринство. Назив места Градац био је познат и пре оснивања истоименог манастира у 13. веку, највероватније зато што је ту постојала тврђава или њени остаци. Архиепископ Данило II у животопису краљице Јелене напомиње да је она изградила цркву " на месту званом Градац ". Главна манастирска црква, посвећена Богородичином празнику Благовести, је најранија грађевина у Србији у којој је готика изражена у већој мери. Основа плана као и романоготичке и готичке појединости украшавања фасаде Богородичине цркве имају сличности са Студеничком црквом. У Градцу је јединствен случај Цркве Светог Николе која је уврштена је у ред једнобродних цркава са правоугаоном апсидом, што је део градитељске школе Поморја, тип католичке монашке цркве, који су донели на наше подручје вероватно фрањевци, а у Градцу је

јединствен случај његове примене у српским православним манастирима. Ниједан историјски извор не даје потпуније податке о пореклу ктиторке, краљице Јелене. Њен биограф, архиепископ Данило II, саопштава само да је била “ од племена фрушког (француско), кћи славних родитеља, који су били у великом богатству и слави . Умрла је 8. фебруара 1314. године у дубокој старости. По великој зими пренета је у Градац и сахрањена у својој припремљеној гробници. Манастир Градац је једно време био без монаштва, оживео је поново 1989 године а од 1997 године је женски манастир. Велики проблем манастира представљају бујучне воде и влага која је, у предходним временима, умногоме оштетила фреске. Од 2006. године, Туристичка организација Рашка и Центар за културу „Градац“ и сестринство манастира Градац заједнички организују манифестацију „Дани краљице Јелене Анжујске“. Ова манифестација је најбоље сведочанство како је могуће спојити традицију и савремене трендове у култури како у функцији очувања културног нематеријалног наслеђа тако и у функцији јачања бриге за један значајни споменик културе нашег народа.

Без сумње да то доприноси и већем интересовању гостију из земље и иностранства за читав овај крај а њихови доласци и боравак на познатим туристичким дестинацијама у близини манастира итекако доприносе економском бољитку Рашке.

Пише: Зоран Николић

КВ *НОВОСТИ*
On line

Овај текст је један од садржаја медијског пројекта „Богатство традиционалног наслеђа општинске Рашке“ која сироводе „КВ Новости-он лине“ а која је подржала општина Рашка. Ставови изнети у тексту су искључива одговорност „КВ Новости-он лине“ и ни на који начин не представљају ставове и мишљења општине Рашка.

ДУХОВНИ БИСЕР КРАЈ ИБРА

Иако ,вероватно, потиче из преднемањихког доба, као и оближња Стара Павлица манастира Кончул је мање познати споменик културе на територији општине Рашка. Први пут се помиње у Студеничком типиксу, који је Свети Сава написао између 1207. и 1215.године. Неки историјски извори говоре да се у њему замонашио будући

архиепископ и писац Данило II (1324—1337), а током владавине краља Милутина (1282—1321) манастир је постао седиште новоосноване Кончулске епископије. Свој највећи успон доживљава у XIV и XV веку, док за владавине Ђурђа Бранковића (1427—1456) у склопу манастира столује митрополит. Сматра се да је целокупан манастирски комплекс уништен након Великог бечког рата 1689. године и Велике сеобе Срба. На остацима старе цркве, подигнута је 1861. године нова црква која се махом држала основа првобитне цркве, изузев мале капеле на северном делу и параклиса. Црква Светог Николе у Кончулу једнобродна је грађевина са апсидом на источној страни, која је споља и изнутра полукружна. Унутрашњост њеног пространог брода издељена је ступцима на одељења која су сва засвођена полуобличастим сводом, сем једног у средишту, где је изграђена купола. На јужној страни наоса постоји капела, док су на северној страни у току археолошких ископавања нађени темељи сличне просторије, а уз средишњи део на обе стране остаци параклиса. У току археолошких ископавања, која су вршена од 1975. до 1979.године, нађени су неки делови првобитне манастирске цркве. Манастир Кончул је Решењем о стављању под заштиту закона цркве Светог Николе у Кончулићу број 123/70 од 14. априла 1970. године донетог од стране Завода за заштиту споменика културе Краљево и Одлуком о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја утврђен за непокретно културно добро-споменик културе од великог значаја (Службени гласник СРС, бр. 28/83) и од тада ужива заштиту државе.

Године 2000. сестринство манастира Свете Тројице, у Муштушту на Косову и Метохији, разрушеног у најезди Албанаца, прелази у манастир Кончул и тада почиње, после 310 година, духовна и материјална обнова ове старе светиње па је тако 2007. године завршена градња новог манастирског конака. Данас манастиру Кончул постоје радионице за шивење и иконописачка радионица. Манастир је, слободно можемо рећи, својеврсни духовни бисер смештен на левој обали Ибра у непосредној близини Рашке и завређује труда и пажње да се обиђе и ужива у његовом обиласку и прелепом крајолику.

Пише: Зоран Николић

КВ НОВОСТИ
On line

Овај текст је један од садржаја медијског пројекта „Богатство традиционалне наслеђа околине Рашка“ која сироводе „КВ Новости-он лине“ а која је подржала околине Рашка. Садржави изнећи у тексту су искључива одговорности „КВ Новости-он лине“ и ни на који начин не представљају садржави и мишљења околине Рашка.

РЕТКЕ И ВРЕДНЕ ФРЕСКЕ ЦРКВЕ СВЕТЕ ПЕТКЕ У ТРНАВИ

Завод за заштиту споменика културе Краљево је 16. априла 1970. године донео Решење о стављању под заштиту закона цркве Свете Петке у Трнави. Тиме је још један пажње вредан споменик културе на територији општине Рашка добио неки вид заштите.

Први значајниј рад о овом споменику културе плод је рада Радомира Станића нашег познатог стручњака за заштиту споменика културе и оснивача и првог директора Завода за заштиту споменика културе у Краљево. Стара црква је смештана на уздигнутој заравни у средишту села непосредно крај пута Рашка-Шереметовица, на десетом километру од Рашке, са које се шири поглед на доњи брежуљкаст део села, обрастао шумарцима и воћњацима. Крај ње је 1964 године саграђена нова, већа, црква у поствизантијском стилу. Радомир Станић каже да је црква у Трнави постала познатија научној стручној јавности захваљујући значајној студији о српском зидном сликарству за време турске превласти, у раздобљу од 1557. до 1614. Године. Сасвим скромне и готово незанимљиве архитектуре, посвојим градитељским одликама црква не би, вероватно, скренула већу пажњу стручњака да се на њеним унутрашњим зидним површинама не налази живопис неоспорних вредности. Реч је о фрескама надпросечне вредности за једну скромну црквену грађевину која је, вероватно, настала у XVI веку, између 1. септембра 1579. и 31. августа 1580 како је то записано у самом храму. Сматра се да су те фреске дело аутора који је био ангажова приликом тадашње обнове оближњег манастира Градац. Скромне размере и једноставност њеног унутрашњег просторног решења условили су врло сажет тематски репертоар зидних слика. Као и у другим сеоским црквама, и овде су насликане пробране и најчешће приказиване фигуре и сцене, типичне за раздобље од XVI до XVII века. Изузетак, свакако, чине сцене из живота св. Петке насликане у припрати, чије су илустрације ретка појава у нашем средњовековном и познијем зидном сликарству. Према досадашњим сазнањима црква у Трнави је изгледа једина црква у српским областима у којој су приказане сцене

из живота и посмртних чуда св. Петке трновске, инспирисане литерарним текстом канонског карактера. Већ ова чињеница сама за себе довољно говори о значају овог споменика. Црква у Трнави је донедавно била једини споменик у Србији на чијим су зидовима осликане сцене из живота св. Петке трновске. У очуваној сликарској баштини осталих земаља византијског културног круга готово да не постоји ни један храм у чијем је програму заступљен циклус ове светитељке. Изузетак чине цркве у Румунији, где је, изгледа, култ преподобне св. Петке из Епивата био најраспрострањенији и најснажнији.

Нема сумње да је у цркви, у Трнави, био насликан већи број сцена и да је пет очуваних епизода само једна половина првобитно осликане целине. Баш зато, ако вас пут нанесе у ове голијске крајеве, вреди посетити стару цркву у Трнави и видети рукотворине средњовековних мајстора зидног сликарства.

Пише: Зоран Николић

КВ НОВОСТИ
On line

Овај текст је један од садржаја медијског пројекта „Богатство традиционалног наслеђа околине Рашка“ која сироводе „КВ Новости-он лине“ а која је подржала околине Рашка. Ставови изнети у тексту су искључива одговорност „КВ Новости-он лине“ и ни на који начин не представљају ставове и мишљења околине Рашка.

ЕКСПОНАТИ ВРЕДНИ ПАЖЊЕ СМЕШТЕНИ У ВРЕДНУ ЗГРАДУ

Једна од две куће које су под неким видом заштите у Рашки јесте чувена „Курсулића кућа“. Одлука о проглашењу зграде у улици Душана Јемуовића бр. 6 у Рашки за културно добро, споменик културе је донета 1. новембра 1988. године од стране Скупштине општине Рашка.

Саграђена је крајем XIX века између 1878.-1895. године и једна је од првих грађевина, из тог периода, саграђених у стилу средњоевропске грађанске архитектуре, по угледу на куће у градовима преко Саве и Дунава. Архитектура је еклектичног стила са претежним утицајем класицизма. После пада Београда 10. октобра и напада Бугара 14. октобра на јужним деловима фронта, почиње егзодус народа и Владе која се најпре повукла у Ниш да би потом, уз краћа задржавања у Крушевцу и Краљеву стигла у Рашку, заједно са Врховном командом војске у поподневним сатима 31. октобра 1915. године. По доласку у Рашку, Влада Краљевине Србије за своје седиште бира кућу угледног Рашчанина Љубомира Курсулића на левој обали Ибра, у којој проводи наредне две недеље. Кућа је данас стециште љубитеља уметности и културе. У њој се налази седиште Центра за култур и информисање „Градац“ у склопу кога, у том простору, функционише галерија библиотека и од пре три године Спомен соба која представља зачетак будућег музеја општине Рашка. Спомен соба је отворена у данима обележавања стогодишњице боравка и рада Владе краљевине Србије током првог светског рата. 12. новембра 1915 године, Влада Краљевине Србије је после 13 дана боравка и 11 одржаних седница, напустила Рашку и кренула даље на југ ка Косовској Митровици повлачећи се пред налетима трупа армија три државе, Аустро-Угарске, Бугарске и Немачке. Када је, 17. септембра 2015 Рашка обележавала 170. Годину покренута је иницијатива да се, као експонат, прибави и ретко фототипско издање Мирослављевог јеванђеља, најзначајнијег ћириличног споменика српско-словенске писмености из 12. века, кога су Љуба Давидовић и др Војислав Маринковић, у Рашки новембра 1915.

године, поверили на даље чување начелнику Државне благајне Авраму Левићу и његовим чиновницима. Тај редак и вредан документ је, у међувремену, прибављен захваљујући средствима општине, па данас чини саставни део поставке Спомен собе.

Ето још једног разлога да боравећи у Рашки обавезно посетите ово здање где ће вам љубазни домаћини из Центра за култури информисање „Градац” показати његове просторије и експонате у поставци музеја који полако али сигурно настаје.

Пише: Зоран Николић

КВ **НОВОСТИ**
On line

Овај текст је један од садржаја медијског пројекта „Богатство традиционалног наслеђа општине Рашка” која сироводе „КВ Новости-он лине” а која је подржала општина Рашка. Сјаови изнећи у тексту су искључива одговорност „КВ Новости-он лине” и ни на који начин не представљају сјаовове и мишљења општине Рашка.

ЗАШТО „КАМЕНИ” МОСТ - СВЕДОК ИСТОРИЈЕ РАШКЕ НИЈЕ ПОД ЗАШТИТОМ ДРЖАВЕ?

Далеке 1845. Године, Совјет Кнежевине на седници од 6. септембра 1845. године је донео одлуку о формирању варошице Рашка. Предлог министра унутрашњих послова Илије Гарашанина садржао је и план вароши Рашке са пратећим здањима, који је урадио цариник Никола Алковић.

Кнез Александар Карађорђевић је потом, 17. септембра, потписао указ о подизању вароши Рашке. Тако је ово место прво и једино добило име према ранијем називу српске државе - Рашка. Од тада до данас Рашка је што због свог положаја, што због општих догађања у свету и земљи често бивала на ветрометини бурних догађаја у оба светска рата, а и касније током распада бивше Југославије. Једно од обележја Рашке, оно које међу првима западне за око путнику намернику је, без сумње, камени мост на Ибру који води право у центар града. Грађен је од 1893. до 1895. године, на месту где је некада била највећа и најважнија скела преко Ибра. Српска влада је после повлачења из Ниша и Краљева дошла у Рашку. Почетком новембра 1915. године градић је вишеструко увећао број становника. Улице су биле пуне војника, цивила, енглеских морнара, француских болничара и припадника аеропланског одреда, страних дипломата и новинара. Србија крајем октобра 1915. године је била у тешком стању. Заузети су били Скопље и Куманово. Пао је Београд. Освојени су Ниш и Врање. Непријатељ је заузео и Крагујевац. Напредовао је долином Ибра ка Рашкој. Сведоци кажу да су се тих дана у Рашкој чули топови и са севера и са југа, што је значило да су аустроугарско-немачке али и бугарске снаге у близини. Рашка је носила посебну симболику, то је додатно оптерећивало и емотивно чинило још тежом ситуацију у којој су се нашле српска војска и држава. Ту, на тој територији, настала је средњовековна српска држава. Сви су се питали да ли ће на тој светој земљи на којој је настала Србија, сада нестати. Како француски новинар Барби наводи, Пашић је стално понављао да је „Рашка земља где смо рођени”. Постоје сачувани записи који говоре о томе како је Пашић био веома забринут и како је француском новинару Анрију Барбију, баш на

„Каменом мосту" изнео најцрњу слутњу да ће Рашка можда постати гробница српског народа. Барби наводи и да је Пашић тада, приликом сусрета на мосту преко Ибра, заплакао.

Повлачећи се из Рашке, после стотину дана проведених у њој, српска војска је новембра 1915. тежећи да успори надирање непријатеља, дигла у ваздух део каменог моста. Обновљен је тек 1925. године. Нажалост иако неми сведок бројних догађаја из прошлости Рашке споменик, из нама непознатих разлога, а прави одговор нисмо добили ни у Заводу за заштиту споменика културе у Краљеву, још увек није под адекватном заштитом стручњака и конзерватора.

Пише: Зоран Николић

КВ *НОВОСТИ*
On line

Овај текст је један од садржаја медијској пројекта „Богатство традиционалне наслеђа околине Рашка" која сироводе „КВ Новости-он лине" а која је подржала околине Рашка. Ставови изнети у тексту су искључива одговорност „КВ Новости-он лине" и ни на који начин не представљају ставове и мишљења околине Рашка.